

Rapport fra vurderingsutvalget for skjønnlitteratur for barn og unge 2022

Det er to innkjøpsordninger for ny norsk skjønnlitteratur for barn og unge, en automatisk og en selektiv. Formålet med ordningene er at det blir skapt, utgitt, spredt og lest ny norsk skjønnlitteratur med barn og unge som målgruppe. Kulturrådet stiller et minstekrav til utgivelsenes kvalitet, og innkjøpene skal samlet sett bidra til stor bredde i norsk litteratur. Gjennom den selektive ordningen tilrettelegges det for at nye utgivere kan få sine publiserte titler vurdert for innkjøp. For den selektive innkjøpsordningen forholder utvalget seg til ordningens budsjettamme.

Påmeldinger og innkjøp 2022:

Automatisk ordning:	Behandlet	Innkjøpt	Avslått	Innkjøpsprosent
Parallellutgave	67	62	5	93
Kun p-bok	25	21	4	84
Nynorsk	21	20	1	95
Bokmål	71	63	8	89
Forfatter - kvinne	60	55	5	92
Forfatter - mann	32	28	4	88
Debutant	16	12	4	75
Totalt	92	83	9	90

Selektiv ordning:	Behandlet	Innkjøpt	Avslått	Innkjøpsprosent
Parallellutgave	23	8	15	35
Kun p-bok	21	2	19	10
Nynorsk	3	2	1	67
Bokmål	41	8	33	20
Forfatter - kvinne	31	7	24	23
Forfatter - mann	12	3	9	25
Debutant	23	3	20	13
Totalt	44	10	34	23

Antall påmeldte og innkjøpte titler siste 3 år:

Automatisk ordning:	Behandlet	Innkjøpt	Avslått	Innkjøpsprosent
2022	92	83	9	90
2021	127	112	15	88
2020*	107	94	13	88

* Kategori 1

Selektiv ordning:	Behandlet	Innkjøpt	Avslått	Innkjøpsprosent
2022	44	10	34	23
2021	25	7	18	28
2020*	21	4	17	19

* Kategori 2

Innkjøp fordelt på forlag i 2022 – automatisk ordning:

Forlag	Behandlet	Innkjøpt	Avslått
CÁLLIIDLÁGÁDUS AS	1	1	-
CAPPELEN DAMM AS	16	14	2
DREYERS FORLAG OSLO AS	2	2	-
FIGENSCHOU FORLAG AS	2	1	1
FORLAGSHUSET VEST AS	1	-	1
FORTELLERFORLAGET Finn Valgermo	1	-	1
GEIRR LYSTRUP	1	1	-
GYLDENDAL NORSK FORLAG AS	17	17	-
H ASCHEHOUG & CO W NYGAARD AS	16	16	-
J M STENERSENS FORLAG AS	1	1	-
KAGGE FORLAG AS	2	1	1
NORD-AURDAL MÅLLAG	1	-	1
ORKANA FORLAG AS	1	-	1
PIGGSVIN FORLAG AS	1	1	-
STIFTINGA DET NORSKE SAMLAGET	13	13	-
STRAWBERRY PUBLISHING AS	1	1	-
UTENFOR ALLFARVEI FORLAG AS	1	1	-
VIGMOSTAD & BJØRKE AS	1	1	-
VIGMOSTAD & BJØRKE AS AVD ST OLAVS GATE OSLO	12	12	-
ÆR FORLAG AS	1	-	1

Innkjøp fordelt på forlag i 2022 – selektiv ordning:

Forlag	Behandlet	Innkjøpt	Avslått
ANNIKEN BJØRNES	1	1	-
BARYTON BOKFORLAG AS	1	-	1
BODIL HOLST	1	-	1
BONNIER NORSK FORLAG AS	1	1	-
CÁLLIIDLÁGÁDUS AS	3	2	1
FLAX FORLAG – DÆHLI	1	-	1
FLORVINGE FORLAG AS	1	-	1
FOOT BOOKS DA	1	-	1

Forlag	Behandlet	Innkjøpt	Avslått
FORFATTER ERLING PEDERSEN	1	-	1
GIUTBOK.NO AS	1	-	1
GJØRA FORLAG	1	-	1
HAUK FORLAG TONJE HAUKNER	1	-	1
HAUKEDAL FORLAG	1	-	1
HELGA ERIKSEN	1	1	-
HENRIETTE BERGEM	1	-	1
HORISONT HELGESEN	1	-	1
IDUT AS	2	1	1
IKO-FORLAGET AS	1	-	1
ITROLLHEIMEN AS	1	-	1
JØRGEN KVAM	1	-	1
LYKKEN I NORD AS	1	-	1
LØNN FORLAG BIRGITTE WÆRSTAD	1	-	1
MANUSKRIPT FORLAG AS	1	1	-
MAXWELL FORLAG - LEIF KNUDSEN	1	-	1
MINSTI FØRE HODNE	1	-	1
MOONLIGHT FORLAG AS	1	-	1
MUNTHE	1	-	1
OLE SIGURD WALLA	1	-	1
PARTUM FORLAG RIGMOR LARSEN	1	-	1
REBEKKA IRENE SKJÆVELAND	1	-	1
SEPTEMBER FORLAG A. SVENDSEN	1	-	1
SILJE ECKERMANN ROSTVÅG	1	-	1
SITA INSIGHT LARSEN	1	-	1
SKRIVEAKADEMIET SOLBERG	1	1	-
SOLVEIG BENDIXEN	1	1	-
SPARTACUS FORLAG AS	1	1	-
SUNDBYE	1	-	1
SVEIN SANDNES BOKFORLAG AS	1	-	1
SVERDRUP KARI	1	-	1
WINTHER FORLAG	1	-	1
ÆR FORLAG AS	1	-	1

Om utvalget

Vurderingsutvalget for skjønnlitteratur for barn og unge har i 2022 bestått av:

Anita Steigre (leder) (1975), Vestfold og Telemark. Bibliotekar ved Tønsberg og Færder bibliotek. Utdannet barne- og ungdomsbibliotekar fra Høgskolen i Oslo.

Ahmed Akef Khateeb (1985), Vestland. Førsteamanuensis ved Høgskulen på Vestlandet. Ph.D. om barnelitterære naturfremstillinger.

Inger Lise Belsvik (1961), Rogaland. Illustratør, forfatter, tegner og grafiker utdannet ved Kingston University, England og Statens håndverks- og kunstindustriskole i Oslo.

Jan Tore Noreng (1968), Troms og Finnmark. Forfatter. Lærerutdanning og forfatterstudiet ved Universitetet i Tromsø.

Nina Aspen (1965), Viken. Oversetter og frilans litteraturarbeider. Cand.philol. med hovedfag i allmenn litteraturvitenskap fra Universitetet i Oslo.

Monika Steinholm (vara) (1983), Troms og Finnmark. Forfatter. Toårig forfatterstudium og emner innen litteraturvitenskap ved Universitetet i Tromsø.

Svein Nyhus (ekstraleser) (1962), Vestfold og Telemark. Forfatter og illustratør. Utdanning fra Statens håndverks- og kunstindustriskole i Oslo.

Morten Olsen Haugen (ekstraleser) (1966), Trøndelag. Rådgiver i bibliotekutvikling ved Trøndelag fylkesbibliotek. Tidligere litteraturkritiker og biblioteksjef.

Utvalget har fått to nye medlemmer for perioden 2022–2023: Nina Aspen, som er oversetter og frilans litteraturarbeider, med over 100 oversatte bøker for barn, ungdom og voksne, og forfatter og lærer Jan Tore Noreng, som skriver bøker for barn og ungdom. Noreng reiser rundt på skoler over hele landet med bøkene sine, og har god nærhet til målgruppa. Til sammen har utvalget bred og sammensatt kompetanse fra både akademia, oversetterarbeid, illustrasjon, bibliotekararbeid og fra forfattersida.

Utvalget har hatt ni møter i 2022. Ett av møtene er gjennomført fysisk, de andre digitalt.

Utvalget behandler påmeldte titler til to ordninger, en automatisk og en selektiv. Bøker påmeldt den automatiske ordningen behandles fortløpende, mens bøker påmeldt den selektive ordningen behandles samlet to ganger i året. Alle bøker har et leseparti som består av to lesere. Dette gjelder både for bøker påmeldt automatisk og selektiv ordning. Dersom lesepartiet er i tvil om en bok påmeldt automatisk ordning er god nok for innkjøp, vil en tredjeleser lese og vurdere boka, og den behandles på nytt på neste møte. Dersom det fortsatt er tvil om innkjøp, kobles de to ekstraleserne på. Ekstraleserne deltar da på neste møte og er med i vurderingen av boka. For 2022 har ekstraleserne deltatt på ett møte i vurdering av én bok. Til den selektive ordningen er det to frister for påmelding, og utvalget behandler bøkene til én frist samlet når alle bøkene er mottatt, lest og vurdert. Bøkene påmeldt selektiv ordning har for 2022 hatt leseparti bestående av to lesere, med unntak av noen bøker hvor utvalget har sett behovet for tre lesere.

Det var i løpet av året et kortere sykefravær fra et av de faste medlemmene, og vara steppet inn på to av møtene.

Det ble innhentet én konsulentuttalelse i forbindelse med en diktsamling gjendiktet fra samisk til norsk.

Tendenser og analyser

Titler påmeldt ordningene varierer tematisk, og det er vanskelig å trekke ut klare tendenser; her er bøker med alvor, om skilsmisse, sorg, vennskap, kjærlighet, fantasy, dystopier – og også grøssere og rene humorbøker. For 2022 har det også vært bøker påmeldt for de aller minste, med titler som Irene Marienborg *God jul, sier Nora* og Hannah Mileman *Vesle vil også kle på seg selv*. Disse viser både lekenhet og godt samspill mellom tekst og illustrasjoner. Klimakrisen er nå godt etablert i barne- og ungdomsbøkene. Blant innkjøpte bøker kan nevnes siste bok i Alm-trilogien av Øystein Stene, *Tankenets rett*, en dystopi for ungdom, samt *Klodeklubben: Superhelmaska* i en krimserie for barn av Ruth Lillegraven hvor klima er et sentralt tema. Innvandring har også vært tema i flere bøker, enten som hovedtema eller som ett av flere temaer, som i *Sommeren alt skjedde* av Iben Akerlie. Av ungdomsbøker er det flere bøker som tar opp temaer om seksuell debut og om å ta og dele bilder/video uten tillatelse, som i Anne Wisløff *Lik meg* og Nina Rossing *#Naken*.

Skal man allikevel forsøke å peke på en tendens i årets påmeldte bøker, er det to ting som muligens er mer fremtredende: I flere av bøkene er det fravær av en forelder, som f.eks i Ann Helen Kolås Ingebrigtsens *Eg blir her* hvor dette ikke er hovedtema, men underliggende tema, og i *Oppskrift mot ånder som knuser ting* av Tyra Teodora Tronstad hvor sorg er hovedtema. Det kan også se ut til at det meldes på flere rene grøssere for barn og ungdom enn tidligere år, som *Blüchers hemmelighet* av Alexander Løken og *Ikke la de døde komme hit* av Monika Steinholm.

Ser man på titler kjøpt inn over ett, er det stort spenn når det gjelder både type bok og målgruppe, og det vil være stor mulighet for at et barn eller ungdom vil finne noe som passer sin lesesmak blant årets innkjøpte titler.

Med tanke på målform er det tydelig overvekt av bøker på bokmål. Til automatisk ordning var 21 av 92 påmeldt titler på nynorsk, hvorav 20 ble vurdert gode nok til innkjøp. Til selektiv ordning ble det kun påmeldt 3 av 44 titler på nynorsk, hvorav 2 ble kjøpt inn. For selektiv ordning gjelder det at bøker oversatt fra samisk og som vurderes som gode nok for innkjøp, skal prioriteres. For 2022 ble det påmeldt 5 samiske titler, av disse ble 3 kjøpt inn.

Blant titlene påmeldt selektiv ordning, er det ikke sjelden det redaksjonelle som er årsak til avslag. Det er ferske forlag som melder på bøker på denne ordningen, og vi ser flere bøker med gode ideer som virker noe uferdige og hvor forfatteren nok ikke har fått den støtte som trengs for at boka skal bli «god nok». Det kan være plot eller historie som ikke holder, språklige feil og mangler og teknisk ferdigstilling. Noen ganger ser vi bøker som mangler samspill mellom tekst og illustrasjoner, eller illustrasjonene er for dårlige. Felles for avslag på begge ordningene er de titlene hvor forfatter har et tydelig formål om å lære bort noe om et tema, og hvor dette står i veien for det litterære. Enkelte titler mangler en barnestemme og tilfredsstillende ikke kravet om å være i dialog med målgruppene (jmf. utvalgets retningslinjer).

Økonomiske rammer

Til den selektive ordningen er det en begrenset budsjettamme for hvor mange titler som kan kjøpes inn. I 2021 var det relativt få titler påmeldt selektiv ordning (25 titler) og utvalget brukte ikke opp budsjettet. I 2022 ble det påmeldt langt flere titler (44 titler). Utvalget erfarte for første gang å ha vurdert noen flere titler som gode nok til innkjøp enn det var mulighet til å kjøpe inn. Titler som er avslått i 2022 er derfor avslått både av økonomiske og faglige grunner.

Kvalitetsvurderinger

Utvalget vurderer hver enkelt tittel grundig, både de som kjøpes inn og de som underkjennes. Hver bok vurderes opp mot innkjøpskriteriene. Et dilemma som kan trekkes frem, er når en bok åpenbart treffer målgruppa og hvor lesepartiet vurderer de andre kvalitetene ved boka som for dårlige.

Tilpasning og utvikling

2022 var det andre året med ny innkjøpsordning med en selektiv og en automatisk ordning, i tillegg til det nye innkjøpskriteriet om at bøkene skal være i dialog med de målgruppene de ønsker å kommunisere med.

Utvalget ser svært positivt på innkjøpskriteriet om målgruppe. Selv om det burde være innlysende at barne- og ungdomsbøker appellerer til nettopp barn og ungdom, har vi eksempler på at bøker som mangler barne-/ungdomsperspektivet allikevel blir påmeldt ordningen for barn og unge. Disse bøkene er det enklere å underkjenne nå enn tidligere, da kriteriet manglet.

Etter omleggelsen til en automatisk og en selektiv ordning ser det ut til at bøker påmeldt automatisk ordning kommer noe raskere frem til bibliotekene. Bøker påmeldt selektiv ordning bruker veldig lang tid før de når bibliotekene, da disse vurderes samlet to ganger per år. I ytterste konsekvens kan en bok utgitt i januar behandles i august, for deretter å sendes ut til bibliotekene.

Sjanger har blitt utfordret i mange år, og kanskje spesielt innenfor barnelitteraturen. Utvalget ser eksempler på bildebøker som grenser til tegneserier og skjønnlitterære bøker som grenser mot sakprosa – og omvendt. Ved flere anledninger er det tvil om hvor bøkene hører mest naturlig hjemme, det er ikke alltid bøker er enten eller. Utvalget har ved noen anledninger overført titler til andre utvalg. Kanskje er inndelingen vi har i dag med egne utvalg for sakprosa, tegneserier og skjønnlitteratur lite hensiktsmessig når det kommer til litteratur for barn og unge, som selv like gjerne leser sakprosa, grafiske romaner eller prosa – både til lystlesing og nyttelesing.